

A komjászegi graduál.

Értékes kéziratos kötettel gyarapodott a kolozsvári unitárius kollégium könyvtára. *Gálfi* András lelkész útján a komjászegi unitárius eklézsia 1912 október 27-én odaajándékozta az alább ismertetendő — s gondolatom szerint helyesen elnevezett — komjászegi graduált. A kötet, úgy látszik, sokáig nedves helyen állott, mert megdohosodott s csak alapos szárítás után volt használható. Így, megsárgult, alján korhadt lapjaival is arra mutat, hogy valaha becses drágaság lehetett. Írása díszes, minden éneke színesen díszített inicialés betűvel kezdődik; az ismétlődő szók vagy sorok karmin festékkel, a rendes szöveg sötétbarna tintával voltak írva. Több helyen hangjegyek találhatók, de az első egyharmad részen kívül a többinek csak vonalozott sorai készültek el hangjegyek nélkül, 17 × 29 cm. nagyságú papíron mindenképpen igazi gondos munkának eredménye. Kár, hogy elején s végén hiányos és sem írójáról, sem íratásának idejéről nem találunk benne följegyzést. Pedig — amennyire megállapíthattam — fontos szerepe lesz az unitárius egyházi énekeskönyvek sorozatában. Szerkezete szerint az ismert legrégebb unitárius cancionalisnak graduál formája.

Tartalma szerint két főrésze oszlik. Az elsőben vannak a *vasárnapi himnuszok* (3—15. l.). Az itt található 11 imádság megvan a Batthyányi-kódexben is. Ez után következnek az *antíphonák* a hozzájuk tartozó *psalmusok*kai együtt (16—31. l.). E 20 ének szószerinti átvétel a legrégebb nyomtatott unitárius énekeskönyvből. A következő rész címe: *Hymnus in adventum Domini usque ad Ferias natalis canendus* (32—82. l.) s tartalmaz 48 éneket. Sequuntur *Invocationes* (83—92. l.), összesen 8. Az *főinnepekre való énekek* (93—156. l.) közül itt 36 található. A második rész zsoltárokból áll (137—492. l.) s magában foglal 141 éneket. A kötetben eszerint 264 ének van. Ezek közül 24 a Batthyányi-kódexből, 55 az 1566-iki nagyváradi énekeskönyvből, 7 Szegedinek 1569-iki, 2 Szegedinek 1590-iki énekeskönyvéből vált először ismertté; 100 az 1607 körüli, 24 az 1630 körüli unitárius nyomtatott énekeskönyvből vétetett.

26 sehol nyomtatásban meg nem jelent, Thordai János-féle zsoltárfordítás. 26 énekét e kötetnél régibb helyről nem ismerem. A hiányzó ?—3, 7—8, 11—12^{3/4}, 148—253, 311—312, 325—326, 320—330, 337—338, 345—348, 399—403, 417—422 és 492-től végig lehetett lapok szövegét nem tudtam megfejteni.

Tüzetesen foglalkozván e kötettel, legelőször is azt állapítottam meg, hogy nem hivatalos szertartási graduál volt, tehát nem kántor számára készült, mert ez esetben a hangjegyeket nem nélkülözhetne volna. Pedig 38 megvonalozott hely, illetőleg dallamra vonatkozó megjelölés közül csak 21 készült el, a többinek helye üresen maradt. A dallammal ellátott énekek kezdősorai ezek:

Antiphona prima. *Úgy szereti az Isten e világot.* 5 hangjegysorral. 16. l.

Antiphona secunda. *Mojzes azt mondja az Izrael fiainak.* 5 hangjegysorral. 17—18. l.

Antiphona tertia. *Az kiről szólt Mojzes.* 4 hangjegysorral. 19. l.

Antiphona quarta. *Ugy mond Jézus, ha megmaradandatok.* 5 hangjegysorral. 21. l.

Antiphona quinta. *A Christus azt mondja.* 5 hangjegysorral. 23. l.

Antiphona sexta. *Ugy mond Jézus, én vagyok az út.* 4 hangjegysorral. 24. l.

Antiphona septima. *Ez az örök élet.* 3 hangjegysorral. 26. l.

Antiphona octava. *Bizonyos beszéd ez.* 4 hangjegysorral. 27. l.

Antiphona in Advent. *Az Ur úgy jön ki, mint óriás.* 4 hangjegysorral. 33. l.

Hymnus. *Jó keresztények kik vagyunk.* 4 hangjegysorral. 37. l.

Antiphona prima in nativitate Domini. *Megesküdt az Ur Dávidnak.* 4 hangjegysorral. 38. l.

Antiphona secunda. *Hertelenséggel jön.* 6 hangjegysorral. 39. l.

Antiphona tertia. *Szülé az ő fiát, első szülöttét.* 3 hangjegysorral. 41. l.

Antiphona quadragesimalis. *Ha embereknek és angyaloknak.* 4 hangjegysorral. 44. l.

Hymnus. In die passionis Domini. *Oh kegyelmes mi szent atyánk.* Hangjelöléssel. 49—50. l.

Antiphona. In eundem diem. *Zsidóknak Judás.* 3 hangjegysorral. 50—51. l.

Antiphona. In Sabbatho sancto ad preces vespert. *Mikép Jonás volt.* 4 hangjegysorral. 52. l.

Antiphona secunda. *Ur Istennek angyala.* 3 hangjegysorral. 57. l.

Antiphona. A Dominica quasimodo ad festum Ascensionis Domini canendus. *Feltámadván Christus*. 4 hangjegysorral. 60. l. Hymnus in diem Ascensionis Domini. *Mostan jeles ünnepe*. 61—62. l. 4 hangjegysorral.

Antiphona. In eundem diem fest. *Felméne a Christus*. 2 hangjegysorral. 62—63. l.

Hasonlóképpen szembetűnt az is, hogy e kötetben kevés a Bogáthi-féle zsoltárfordítás. A legrégebb (1607 körüli) unitárius cancionalis 11 énekéből ide csak a következő 6 vétetett át:

A nagy bölcs teremtést. 159—162. l. *Egész Izraelt Dávid felgyűjté*. 197—199. l. *Hogy említjük eleinket*. 231—234. l. *Hogy a nagy pusztán lakunk*. 234—239. l. *Neked mondok dicséretet*. 335—338. l. *Országá kárát*. 344 s köv. l.

Vizont Thordai János zsoltárfordításai, melyeket az 1607 és 1630 körüli cancionalisok csak annyi figyelemre méltattak, hogy 16 esetben nótául vették fel, itt 26 énekkel szerepelnek:

Tapsoljon a mi két kezünk. 146—147. l. *Büneimnek mély örvényében ülök*. 181—183. l. *Boldog az olyan ember minden ő dolgában*. 183—184. l. *Szenteik örvendezzettek az urban*. 381—384. l. *Szent Isten téged dicsérlek*. 384—386. l. *Szívem, vérem, szám, minden erőm*. 386—389. l. *Ártatlan szivét szent Dávid*. 409—413. l. *Igaz látó szent uristen*. 413—415. l. *Dicsőséges az Ur Isten*. 415—416. l. *Boldog ember, aki hitből*. 431—433. l. *Boldog és áldott vagy*. 433—435. l. *Dicsérvétek az Istent mennyben élők*. 444—446. l. *Dicsérvétek Istent az ő szentségéről*. 446. l. *Dicsérvétek az Istent minden népek*. 447. l. *Ha a böles mindenható Isten*. 459—460. l. *Hálát adván, vallást tészünk*. 463—464. l. *Isten házának gondviselői*. 465—466. l. *Irgalmas légyen az Isten hozzánk*. 466—467. l. *Istennek új énekeket*. 467. l. *Istennek áldott népe*. 468—469. l. *Jó az egyezségben s a szép békeességben*. 470—471. l. *Magos mennyégben, nagy dicsőségben*. 473—474. l. *Minden nép és nemzetség az Istent*. 477—478. l. *Mondott Uramnak az Ur*. 482—483. l. *Nagy inségemben és szükségemben*. 483—484. l. *Országol az Isten*. 492. l.

Azt, hogy ily sok Thordai-féle zsoltárfordítás található e kötetben, fontosnak találom a kormeghatározásnál. Említettem, hogy a komjátszegi graduál az unitárius cancionalisnak graduál-formája. Azonban jóval az 1630-iki cancionalis megjelenése után készülhetett és pedig akkor, a mikor a Bogáthi-féle szombatos énekköltés kezdett helyet adni a tisztán unitárius énekköltésnek.